

Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Експлікація концептосфери філософського дискурсу феномена інформаційне суспільство. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2019. Вип. 144 (№5). Ч. 2. Філософські науки. С. 127-131.

УДК 1:004:316.324.8

**ЕКСПЛІКАЦІЯ КОНЦЕПТОСФЕРИ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ
ФЕНОМЕНА «ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО»**
*EXPLICATION OF THE CONCEPTSPHERE OF THE PHILOSOPHICAL
DISCOURSE OF THE PHENOMENON «INFORMATION SOCIETY»*

Шмиголь М.Ф.,

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна, Одеса),
e-mail: 1950.09.02m@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1268-2582

Юшкевич Ю. С.,

кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна, Одеса),
e-mail: gjs030680@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8295-0346

Shmigol M. F.,

*PhD in philosophy, associate professor,
the head of the department of philosophy, history and political science,
Odessa National Economic University (Odessa, Ukraine),
e-mail: 1950.09.02m@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1268-2582*

Yushkevych Y. S.,

*PhD in Philosophy, Senior Lecturer of
the department of philosophy, history and political science,
Odessa National Economic University (Odessa, Ukraine)
e-mail: gjs030680@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8295-0346*

Метою дослідження є виявлення змісту концепту «інформаційне суспільство», елементів, що мисляться в ньому, його внутрішньої структури

та системи складовою якої він виступає, через його співставлення з концептами «постіндустріальне суспільство», «суспільство знання», «smart-суспільство». До методів, що застосовувалися слід віднести перш за все гіпотетико-дедуктивний, компаративістський, структурно-функціональний, герменевтичний. Було зроблено висновок, що інформаційне суспільство являє собою новий етап розвитку людства, який характеризується наявністю високорівневих інформаційно-комунікаційних технологій та розвинутої інформаційної інфраструктури, що забезпечує вільний доступ будь-якої людини до інформаційних ресурсів та сприяє збільшенню ролі продукування інформації як форми трансляції змістом якої виступає знання, що відбувається на тлі трансформації всіх сфер життя суспільства та реалізації принципів ефективності та оптимізації організації буття як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Ключові слова: знання, інформаційне суспільство, інформація, постіндустріальне суспільство, smart-суспільство, суспільство знання.

The purpose of this article is to identify the content of the concept of «information society», the elements perceived in it, its internal structure and the system component of which it is, by comparing it with the concepts of «post-industrial society», «knowledge society», «smart-society». Among the methods that were used, first of all, there were hypothetico-deductive method, structural-functional analysis, comparative analysis, hermeneutical methods. It was concluded that the information society is a new stage in the development of mankind, which is characterized by the presence of high-level information and communication technologies and a developed information infrastructure, which ensures that any person has free access to information resources and contributes to the increase in the role of production of information as a form of translation whose content is knowledge, this happens against the background of the transformation of all spheres of society and the implementation of the principles of efficiency and optimization of the organization of being both of an individual and society as a whole.

Keywords: *information, information society, knowledge, knowledge-based-society, knowledge society, post-industrial society, smart-society.*

Бурхливий розвиток науки і техніки наприкінці минулого сторіччя обумовив фундаментальну трансформацію сучасного суспільства та перехід до якісно нового етапу всесвітньої історії, що характеризується виникненням інноваційного по відношенню до індустріального типу суспільства. Його основними рисами виступають, по-перше, завершення урбанізації, зменшення темпів концентрації населення в мегаполісах, скорочення долі промислового сектору економіки і відповідне кількісне зростання людського капіталу задіяного у сфері послуг, деіндустріалізація, по-друге, розвиток інформаційно-комунікативних технологій та збільшення їх ролі в житті сучасної людини.

Слід зазначити, що в новітньому науковому дискурсі, не дивлячись на велику кількість публікацій, що присвячено соціальним трансформаціям в сучасних розвинутих країнах, відсутня загальноновизнана концепція, яка б цілком віддзеркалювала всі ці зміни, що відбуваються в різних сферах суспільного життя в їх взаємозв'язку та історичній перспективі. Найбільш відомими дослідниками цієї проблеми виступають Д. Белл, який запропонував теорію «постіндустріального суспільства» аналогічно до розробленої Дж. Гелбрейтом концепції «нового індустріального суспільства», Й. Масуда, М. Махлуп, М. Порат, Т. Умесао з їх теорією «інформаційного суспільства», М. Кастельс – «мережевого суспільства», А. Етціоні – «активного суспільства», В. Іноземцев – «постекономічного суспільства», Р. Престус – «організаційного суспільства», П. Друкер, Р. Лейн, Н. Штер, Г. Бехман – «суспільства знання» та «smart-суспільства» авторство якого також приписують П. Друкеру. Більш того, окрім відсутності гранд-нарративу, мозаїчної множинності локальних концептуалізацій, сьогоднішній науковий простір в той же час характеризується синкретичністю – атрибутивною тотожністю різних моделей сучасного суспільства та конвенціональністю – нечіткістю та розмитістю авторства існуючих теорій [11, с.7].

Тому, виявлення змісту пріоритетного для нас концепту «інформаційне суспільство», елементів, що мисляться в ньому, його внутрішньої структури та системи складовою якої він виступає, потребує його співставлення з іншими концептами, зокрема «постіндустріальне суспільство», «суспільство знання» та «smart-суспільство», що і є метою нашого дослідження.

Звертаючись до компаративістського аналізу наявних концепцій сучасного етапу розвитку суспільства, необхідно акцентувати, що в умовах термінологічного імпровізування та практики розрізненої аналітики окремих аспектів соціальних структур як інформаційного суспільства, так і аналогічних форм соціальної реальності, найбільш результативним видається методологічний підхід спрямований не на еклектичне поєднання сучасних досліджень щодо функціонування різних форм суспільств, а виявлення загальних рис трансформаційних змін в цілому та систематизація специфічних атрибутів, притаманних багатовимірній соціальній площині сучасності.

Проведений порівняльний аналіз наявних дефініцій концептів «постіндустріальне суспільство» та «інформаційне суспільство» дозволяє виділити як найменш три позиції щодо співвідношення цих феноменів. В межах першого підходу «інформаційне суспільство» розглядається як специфічна гілка «постіндустріалізму». В. Л. Іноземцев наголошує на тому, що теорія «постіндустріального суспільства» являє собою метатеорію по відношенню до «інформаційної». Акцент, що було зроблено постіндустріалістами на технологічному прогресі та кодифікації теоретичного знання як детермінантах формування нового суспільства закономірно призвів до виникнення теорії в межах якої ці фактора вважались превалюючими. Саме концепція інформаційного суспільства, що є складовою постіндустріальної теорії, здатна, на думку автора, конкретизувати та поглибити наше уявлення про сучасний світ [6, с. 15-16].

Іншим варіантом співставлення цих феноменів є їх цілковите ототожнення, що має дві форми реалізації, по-перше, автоматична синонімізація в межах якої відсутня яка б то не була диференціація не тільки концептів «постіндустріальне

суспільство» та «інформаційне суспільство», а й «суспільства знання» та «smart-суспільства», що обумовлено прагненням лише означити сучасний стан розвитку світової цивілізації, по-друге, навмисна акцентуація на їх рівнозначності. Фундаментальним аргументом представників цієї точки зору, зокрема М. Коннорза, є неможливість досягнення постіндустріалізму поза кардинальної аксіологічної переорієнтації на постматеріальне, інформаційне багатство, що виглядає, на його думку, певною мірою утопічним [17].

Достатньо ґрунтовною, на нашу думку, є третя позиція в межах якої інформаційне суспільство визначається або як фаза розвитку постіндустріального суспільства, або як результат розвитку людської цивілізації, наступний вищій етап порівняно з попередніми, такими як індустріальне та постіндустріальне суспільства. Д. Белл наголошує на тому, що запропоноване ним «спекулятивне поняття» він назвав саме «постіндустріальним суспільством», а не скажімо суспільством знання, інформаційним чи професійним суспільством – хоча кожний з цих термінів якоюсь мірою підходить для зображення характерних аспектів того, що з'явилося – для позначення, за допомогою префікса «пост», *відчуття життя у проміжний час*. Він зазначає, що постіндустріальне суспільство розвивається у напрямку інформаційного суспільства або суспільства знання де конститутивним принципом соціальної організації стає теоретичне знання [2, с. 230-231].

Не менш варіативним є співвідношення у іншій парі концептів «інформаційне суспільство» – «суспільство знання». Слід зазначити, що цілком природним результатом розвитку концепції інформаційного суспільства, на нашу думку, є усвідомлення незаперечної ролі не стільки інформації, скільки знання, що саме призвело до інтерпретування сучасного етапу соціального розвитку як суспільства знання. Отже, ототожнення концептів «інформаційне суспільство» та «суспільство знання» обумовлене обґрунтуванням детермінуючої ролі знання, набутого у результаті вільного доступу до інформації та здатності до її опрацювання, у підвищенні рівня життя як окремої

людини, так і всього суспільства [5, с. 253]. Згідно цієї точки зору, між інформаційним суспільством та суспільством знання існує нерозривний зв'язок, вони існують одночасно, при цьому інформаційне суспільство і є суспільством в якому теоретичне знання виступає каталізатором його подальшого розвитку. Г. Бехманн зазначає, що суспільство можливо визначити, як інформаційне, якщо його основні умови відтворення залежать від наукового знання [3, с. 63].

Існує і інший варіант співставлення феноменів «інформаційне суспільство» та «суспільство знання». Так, на думку деяких науковців, концепція інформаційного суспільства репрезентує технологічний вимір сучасних трансформацій на відміну від теорії суспільства знання, що передбачає звернення до соціокультурних, економічних, політико-правових аспектів цих змін, які більшою мірою розкривають їх складність та динамізм [13]. Саме тому ці концепти не можна вважати еквівалентними.

Якщо ж розглядати вище зазначені типи суспільства як етапи подальшого розвитку, постає питання, у якому напрямку він відбувається. Найбільш розповсюдженою є точка зору, що інформаційне суспільство поступово трансформується у суспільство знання. Зокрема, у Всесвітній доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знання», зазначено, що глобальне інформаційне суспільство набуде сенсу лише у тому випадку, якщо стане інструментом для досягнення більш високої та бажаної мети якою є створення у глобальному масштабі суспільства знання, ... що гарантує можливість знаходити, перетворювати, виробляти, поширювати і використовувати інформацію з метою отримання та застосування необхідних для людського розвитку знань [9, с. 29]. Крім того, в концептуальному сенсі, умовою виникнення теорії суспільства знання вважається розрізнення понять «інформація» та «знання», внаслідок якого суспільство знання почало розглядатися як новий етап розвитку інформаційного суспільства, де рушійною силою розвитку виступає людина, здатна до освоєння інформаційних потоків, використання сучасних інформаційних технологій і створення на основі цього інтелектуальних продуктів [8, с. 78].

Основна аргументація представників кардинально іншої позиції щодо послідовності виникнення цих двох типів суспільства побудована на хронологічних показниках, які свідчать про першість формування теорії суспільства знання, що датується 1940-ми роками та знаходить реалізацію в дослідженнях П. Друкера та Ф. Махлупа, які визначають понятійний каркас парадигми суспільства знання до якого входять окрім однойменного теорії ключового поняття ще й концепти «знання праця», «працівник знань», «економіка знань» та «індустрія знань». Теоретичне ж розроблення концепції інформаційного суспільства започатковано Т. Умесао і М. Ігараши, які запропонували терміни «інформаційна індустрія» та «інформаційне суспільство», що в подальшому було представлено в роботах Й. Масуди, К. Кохіямі та Ю. Хаяші, але відбулось це лише у 1960-х роках [7, с. 21-23].

Кращому розумінню сутності вище означених феноменів сприяє визначення та порівняння концептів «знання» та «інформація». В цьому контексті доречно, на нашу думку, співставити погляди Ф. Махлупа та Т. Умесао – два стрижневих наратива – які виступають підґрунтям концепцій суспільства знання та інформаційного суспільства. Ф. Махлуп майже ототожнює терміни «знання» та «інформація», вважаючи пріоритетним для характеристики нового соціального стану перший з них [18], на відміну від Т. Умесао, який під словом «інформація» має на увазі «все те, що можна передати за допомогою символів», «систему знаків, які передаються від людини до людини в цілому» [12, с. 25-27]. Таким чином, в першому наративі конститутивну роль грає система виробництва знання, тоді як в другому – система трансляції знака, що вказує на їх антагоністичність, навіть при наявності значної кількості спільних концептуальних складових.

Н. Штер та У. Уфер пропонують власну дефініцію знання як «здатності до дії», яка забезпечує взаємозв'язок дій індивідуальних акторів с соціальним навколишнім середовищем, що саме і відрізняє його від інформації. Головною особливістю світу знань, на їх думку, є розподіл та трансфер знання: виробники знання відрізняються від тих хто його споживає, саме це обумовлює

необхідність його передачі – наявність глобального суспільства знання передбачає переміщення знання [16, с. 179]. Н. Штер зазначає, що знання не тільки є конститутивною рисою сучасної економіки, але й виступає організуючим принципом всього суспільства, саме на основі знання ми облаштовуємо все своє життя. Цікавою, в цьому контексті, є акцентуація автора на відносності цього знання. Він наголошує, що особливим статусом в сучасному суспільстві наукове знання зобов'язане не своїй абсолютній істинності та об'єктивності або ж адекватному відображенню реальності, а тому, що ця форма знання перманентно, в більшій мірі, ніж будь-яка інша, створює нові можливості дії, що засвоюються та використовуються індивідами, фірмами і державами, при цьому результатом розповсюдження цього знання є не тільки непередбачувані ризики та цілковита невизначеність, але й створення «звільняючого потенціалу дій» [15, с. 31-34].

Заслуговує на увагу, позиція О. О. Карпова, який наголошує, що знання не є інформацією і не може бути визначено через неї, а інформація, в свою чергу, не є знанням і стати ним не здатна, хоча бере участь в його створенні. Хибним, на його думку, виглядає намагання ототожнити ці феномени через їх знаковість тому, що це лише форма їх виразу, дійсно ж об'єднує їх «біота», що виступає умовою їх буття, народжує і зберігає в собі знання та сприймає інформацію. При цьому авторське розуміння «мислячої біоти» виходить далеко за межі людського роду та передбачає більш широкий біологічний підхід [7, с. 27].

На нашу думку, дійсно «знання» не можна ототожнювати з «інформацією», крім того, жодне з цих понять не є підпорядковуваними по відношенню до іншого. *Знання*, яке ми розуміємо як таке, що набувається в процесі мисленнєвої активності, це *результат пізнання*, на відміну від *інформації*, що виходячи навіть з етимології цього терміну являє собою роз'яснення, витлумачення, представлення, *ознайомлення* з чимось, а саме *із знанням*. Щодо знаковості цих феноменів, то саме це, на нашу думку, скоріше їх розрізняє ніж об'єднує, оскільки знання як таке не потребує якогось формального зображення за допомогою знака, саме необхідність трансляції

цього знання, яке в цьому контексті набуває вже статусу інформації, обумовлює оперування знаками. Тому, ми вважаємо за необхідне погодитись з твердженням Ф. Махлупа який зазначає, що «не всяке знання може бути названо інформацією», але в той же час дискусійною, на нашу думку, є перша його частина – «будь-яка інформація в найбільш розповсюдженому значенні цього слова є знанням» [18, с. 15]. Визначення інформації як форми знання є некоректним тому, що звернення, наприклад, до генетики, де інформація являє собою генетичний код певного організму, унеможливорює наявність знання як змісту цієї інформації внаслідок відсутності процесу рефлексії. Саме тому, ми схильні, також критично поставитись до вище викладеної позиції в межах якої знання та інформація об'єднуються виходячи з їх буттєвості на будь якому біологічному рівні, навіть на рівні одноклітинного організму, якому приписується наявність мисленнєвої діяльності.

Для позначення рівноцінності інформаційної та знаннєвої парадигм сучасного соціального розвитку в науковому дискурсі пропонується інформаційно-знаннєвий підхід в межах якого наголошується на діалектичності взаємодії інформації та знання в системі «інформація-людина-знання» [10, с. 15], який, на нашу думку, потребує певного уточнення. Якщо враховувати те, що «перетворення людиною інформації в знання», яка в даному випадку виступає формою трансляції змістом якої є знання, спостерігається не тільки перехід від інформації до знання, а й навпаки наявність в першу чергу знання яке необхідно передавати, то це вказує на більш складний взаємозв'язок цих концептів, що реалізується у системі «знання-інформація-знання», яка чітко віддзеркалює її циклічний і поступальний – спіралевидний характер та імпліцитно містить у собі антропологічний вимір. Крім того, звернення до інших не менш вагомих теорій, одну з яких буде розглянуто нижче, обумовило б необхідність формулювання занадто складного термінологічного конструкту, що, з нашої точки зору, не є продуктивним.

Нарешті ми хочемо акцентувати увагу на ще одному, найбільш трендовому, визначенні сучасного етапу розвитку світової цивілізації – smart-

суспільстві. Поняття «smart» – розумний – вперше було застосовано в менеджменті як система критеріїв якості цілей, що ставляться керівництвом перед організацією та являє собою аббревіатуру, що складається з перших літер слів: specific – конкретна (чітке та просте формулювання цілі, що необхідно досягти), measurable – вимірювана (наявність системи індикаторів за допомогою якої визначається ступінь досягнення цілі, результативність), achievable – досяжна (виявлення адекватних здібностям виконавців механізмів досягнення цілі), relevant – актуальна (обґрунтування відповідності цілі реаліям – потребам, ресурсам, часу), time-bound – визначена у часі (співвіднесення з конкретним строком по закінченню якого ціль має бути досягнута). Авторство цього терміну приписують П. Друкеру, який в 1954 році в своїй роботі «Практика менеджменту» запропонував методику «smart», що було обумовлено необхідністю виявлення шляхів здатних забезпечити зростання економічної ефективності та оптимізацію управління компанією.

Перенесення вище означених принципів smart-менеджменту в соціальну площину обумовило формування нового бачення побудови соціальної реальності та сприяло виникненню концепції smart-суспільства, розвиток якого ґрунтується в першу чергу на ефективності, що передбачає застосування відповідних технологій організації буття як окремої людини, так і суспільства в цілому.

В межах найбільш розповсюдженого концептуального підходу наголошується, що smart-суспільство є логічним продовженням попередніх форм історичної еволюції сучасного світу від інформаційного суспільства, яке характеризується постіндустріальним рівнем його розвитку, до суспільства знання [4, с. 128]. Підґрунтям розвитку smart-суспільства виступають smart-технології – сучасні інформаційні технології, що характеризуються універсальністю та міждисциплінарністю, спрямовані на підвищення якості життя людини, яка в свою чергу виступає носієм «розумної свідомості», що реалізується у відповідній поведінці – ефективній взаємодії між людьми, а також людьми і технологіями [1, с. 35].

Отже, експлікація концептосфери філософського дискурсу феномена «інформаційне суспільство», дозволяє зробити висновок, що наявні концепції сучасного розвитку суспільства певною мірою доповнюють одна одну акцентуючи увагу на більш значимому в межах кожної з них аспекті, тому дослідження концепту «інформаційне суспільство» через його співставлення з концептами «постіндустріальне суспільство», «суспільство знання», «smart-суспільство» є цілком виправданим. Систематизуючи змістовні риси досліджуваних концептів, слід акцентувати, що інформаційне суспільство являє собою новий етап розвитку людства, який характеризується наявністю високорівневих інформаційно-комунікаційних технологій та розвинутої інформаційної інфраструктури, що забезпечує вільний доступ будь-якої людини до інформаційних ресурсів [14, с. 212] та сприяє збільшенню ролі продукування інформації як форми трансляції змістом якої виступає знання, що відбувається на тлі трансформації всіх сфер життя суспільства і реалізації принципів ефективності та оптимізації організації буття як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Ардашкин, ИБ., 2017. 'Смарт-общество как этап развития новых технологий для общества или как новый этап социального развития (прогресса): к постановке проблемы', *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*, №38, с.32-45.
2. Белл, Д., 1996. 'Прихід постіндустріального суспільства', *Сучасна зарубіжна соціальна філософія*, К.: Либідь, с.194-250.
3. Бехманн, Г., 2010. 'Общество знания – трансформация современных обществ', *Концепция «общества знания» в современной социальной теории*, М.: ИНИОН РАН, с.39-65.
4. Воронкова, ВГ., Романенко, ТП., Андрюкайтене, Р., 2017. 'Генеза від інформаційного суспільства до «smart-суспільства» в контексті історичної еволюції сучасного світу: теоретико-концептуальний контекст', *Гілея: науковий вісник*, К.: «Видавництво «Гілея», Вип.116 (1), с.128-133.

5. Залізник, ВА., Ліпкан, ВА., 2012. 'Систематизація інформаційного законодавства України: монографія', К.: *ФОП О. С. Ліпкан*, 304 с.
6. Иноземцев, ВЛ., 2000. 'Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы', М.: *Логос*, 304 с.
7. Карпов, АО., 2017. 'Общество знаний: знание vs информация', *Философские науки*, №12, с.19-36.
8. Климова, АБ., 2016. 'От информационного общества – к обществу знания', *Дискуссия: журнал научных публикаций*, №7 (70), с.73-79.
9. 'К обществам знания: Всемирный доклад ЮНЕСКО', 2005. Париж: *ЮНЕСКО*, 229 с.
10. Пархоменко, ОВ., Пархоменко, ВД., 2017. 'Інформаційно-знаннєвий підхід до визначення парадигми соціально-економічного розвитку', *Наука, технології, інновації*, №1, с.13-20.
11. Тузовский, ИД., 2015. 'Исторические обстоятельства, обусловившие синкретизм и конвенционализм современного состояния теории информационного общества', *Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств*, №3 (43), с.7-15.
12. Умесао, Т., 1991. 'Теория информационной индустрии – рассвет грядущей эпохи эктодермальной индустрии', *Информация и цивилизация: собрание сочинений*, Т. 14, Токио: *Тюокоронся*, с.25-42.
13. Хан, АВ., 2004. 'На пути к обществам знаний', *Наука в информационном обществе*. СПб., с.22-26.
14. Шмиголь, М.Ф., Юшкевич, Ю.С., 2019. Віртуальна реальність як феномен інформаційного суспільства: світоглядний аспект, *Гілея науковий вісник. Збірник наукових праць*, Вип. 142 (№3). Ч. 2. Філософські науки. с. 212-215.
15. Штер, Н., 2002. 'Мир из знания', *Социологический журнал*, №2, с.31-35.

16. Штер, Н., Уфер, У., 2010. 'Глобальные миры знания', *Концепция «общества знания» в современной социальной теории*, М.: ИНИОН РАН, с.178-185.

17. Connors, M., 1993. 'The race to the intelligent state: towards the global information economy of 2005', Oxford, UK, Cambridge Mass: *Blackwell Business*.

18. Machlup, F., 1972. 'The production and distribution of knowledge in the United States', Princeton: *Princeton university press*.

References

1. Ardashkin, IB., 2017. 'Smart-obschestvo kak etap razvitiya novyih tehnologiy dlya obschestva ili kak novyy etap sotsialnogo razvitiya (progressa): k postanovke problemy (Smart society as a stage of development of new technologies for society or as a new stage of social development (progress): to the statement of the problem)', *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofiya. Sotsiologiya. Politologiya*, №38, s.32-45.

2. Bell, D., 1996. 'Prykhid postindustrialnoho suspilstva (The arrival of the post-industrial society)', *Suchasna zarubizhna sotsialna filosofiia*, K.: *Lybid*, s.194-250.

3. Behmann, G., 2010. 'Obschestvo znaniya – transformatsiya sovremennyih obschestv (Knowledge Society – Transformation of Modern Societies)', *Kontseptsiya «obschestva znaniya» v sovremennoy sotsialnoy teorii*, М.: *INION РАН*, s.39-65.

4. Voronkova, VH., Romanenko, TP., Andriukaitene, R., 2017. 'Heneza vid informatsiinoho suspilstva do «smart-suspilstva» v konteksti istorychnoi evoliutsii suchasnoho svitu: teoretyko-kontseptualnyi kontekst (Genesis from the information society to a «smart society» in the context of the historical evolution of the modern world: a theoretical-conceptual context)', *Hileia: naukovyi visnyk*, K.: «*Vydavnytstvo «Hileia»*», Vyp.116 (1), s.128-133.

5. Zalizniak, VA., Lipkan, VA., 2012. 'Systematyzatsiia informatsiinoho zakonodavstva Ukrainy: monohrafiia (Systematization of information legislation of Ukraine: monograph)', K.: *FOP O. S. Lipkan*, 304 s.

6. Inozemtsev, VL., 2000. ‘Sovremennoe postindustrialnoe obschestvo: priroda, protivorechiya, perspektivy (Modern post-industrial society: nature, contradictions, perspectives)’, M.: *Logos*, 304 s.

7. Karpov, AO., 2017. ‘Obschestvo znaniy: znanie vs informatsiya (Knowledge Society: Knowledge vs Information)’, *Filosofskie nauki*, №12, s.19-36.

8. Klimova, AB., 2016. ‘Ot informatsionnogo obschestva – k obschestvu znaniya (From the information society to the knowledge society)’, *Diskussiya: zhurnal nauchnykh publikatsiy*, №7 (70), s.73-79.

9. ‘K obschestvam znaniya: Vsemirnyiy doklad YUNESKO (Towards Knowledge Societies: UNESCO World Report)’, 2005. Parizh: *YUNESKO*, 229 s.

10. Parkhomenko, OV., Parkhomenko, VD., 2017. ‘Informatsiino-znannievyi pidkhid do vyznachennia paradyhmy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku (Informational knowledge approach to the definition of the paradigm of socio-economic development)’, *Nauka, tekhnologii, innovatsii*, №1, s.13-20.

11. Tuzovskiy, ID., 2015. ‘Istoricheskie obstoyatelstva, obuslovivshie sinkretizm i konventsionalizm sovremennogo sostoyaniya teorii informatsionnogo obschestva (Historical circumstances that led to syncretism and conventionalism of the current state of the theory of the information society)’, *Vestnik Chelyabinskoy gosudarstvennoy akademii kultury i iskusstv*, №3 (43), s.7-15.

12. Umesao, T., 1991. ‘Teoriya informatsionnoy industrii – rassvet gryadushey epohi ektodermalnoy industrii (The information industry theory – the dawn of the coming epoch of the ectodermal industry)’, *Informatsiya i tsivilizatsiya: sobranie sochineniy*, T. 14, Tokio: *Tyuokoronsya*, s.25-42.

13. Han, AV., 2004. ‘Na puti k obschestvam znaniy (Towards knowledge societies)’, *Nauka v informatsionnom obschestve*. SPb., s.22-26.

14. Shmyhol, MF., Yushkevych, YS., 2019. ‘Virtualna realnist yak fenomen informatsiinoho suspilstva: svitohliadniy aspekt (Virtual reality as a phenomenon of the information society: worldview aspect)’, *Hileia: naukovyi visnyk*, K.: «Vydavnytstvo «Hileia», Vyp.142 (3), Ch. 2. Filosofski nauky, s.212-215.

14. Shmyhol, M.F., Yushkevych, Yu.S., 2019. Virtualna realnist yak fenomen informatsiinoho suspilstva: svitohliadnyi aspekt (Virtual reality as a phenomenon of the information society: worldview aspect), *Hileia naukovi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats*, Vyp. 142 (№3). Ch. 2. Filosofski nauky. s. 212-215.

15. Shter, N., 2002. 'Mir iz znaniya (World of knowledge)', *Sotsiologicheskyy zhurnal*, №2, s.31-35.

16. Shter, N., Ufer, U., 2010. 'Globalnyie miryi znaniya (Global worlds of knowledge)', *Kontsepsiya «obschestva znaniya» v sovremennoy sotsialnoy teorii*, M.: *INION RAN*, s.178-185.

17. Connors, M., 1993. 'The race to the intelligent state: towards the global information economy of 2005', Oxford, UK, Cambridge Mass: *Blackwell Business*.

18. Machlup, F., 1972. 'The production and distribution of knowledge in the United States', Princeton: *Princeton university press*.